

Realizmus - svetová literatúra

2. pol. 19.st

Pride & Prejudice
Mr. Darcy and Elizabeth Bennette
First impressions

May I have the next dance, Miss Elizabeth?
You may.

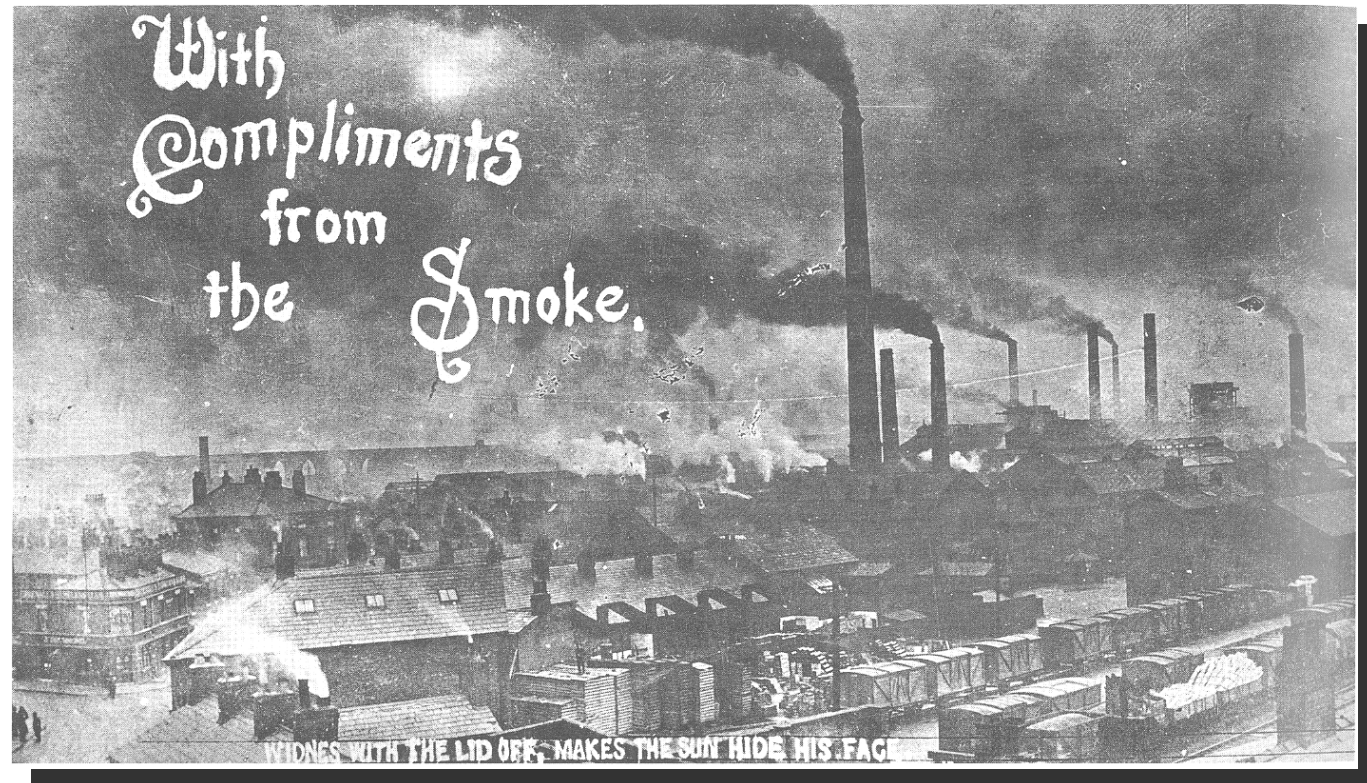
I love you. Most ardently.
Please do me the honor of accepting my hand.
I've been so blind...

Thinking of you...

Spoločensko-hist. pomery

- industrializácia Veľkej Británie, rozmach liberalizmu a nacionalizmu
- prudký rozvoj prírodných vied a priemyslu
- filozofia pozitivizmu – Auguste Comte, objektívne poznanie skutočnosti, skutočné je len to, čo sa dá zmyslami overiť, skúsenosťami a experimentmi dokázať
- vznik nových nár. štátov (Grécko, Belgicko...) alebo zjednotenie (Nemecko, Taliansko)
- kon. 19.st. - prvé organizované politické strany
- blíži sa koniec absolutistických monarchií v EU
- veľká migrácia obyvateľstva do USA (Írsko, Taliansko, Uhorsko)

Realistická lit.

- z lat. *realis* – vecný, skutočný, umel. smer aj metóda
- pravdivo zobrazuje ľudskú osobnosť a realitu, kritické poznávanie
- neobracia sa do minulosti, dominuje súčasnosť
- kritická analýza nedostatkov skutočnosti aj tabuizovaných tém (prostitúcia, karierizmus, nevera...)
- typizácia – vystihnúť charakterový typ, vlastnosti typu sú charakteristické pre mnohých z rovnakej spol. vrstvy
- postavy zo všetkých spol. vrstiev, od podsvetia po buržoáziu a aristokraciu

- **nový jazyk, už nie pateticky romantický, ale všetky vrstvy jazyka (nárečia, hovorové výrazy, argot, archaizmy...)**
- **próza – román, poviedka, epická poézia, spoločenská dráma**
- **realistický román – široký okruh života, analyzuje duševný svet hrdinov, postavy sú produktom prostredia, vyvíjajú sa nielen fyzicky, ale mení sa aj psychika, často oscilujú medzi dobrom a zlom, drobnokresba a realistický detail.**

Anglická lit.

Sestry Brontëové – Charlotte, Emily a Anna

- **lit. ambície už od detstva**, detská izba – „naša pracovňa“, domov – ponurý a bezútešný, z troch strán obklopený cintorínom
- otec – chudobný írsky farmár Patrik Brunty, zmena mena na „dôstojnejšie“ Brontë, evan. kazateľ
- 6 detí, dve najstaršie dievčatá sa nakazili tuberkulózou v internátnej škole, zomreli mladé, ďalšie deti (3 sestry a brat Branwell) sa vychovávali doma – **samovzdelávacie cez hry a príbehy (imaginárne kráľovstvá)**
- **Charlotte (1816 – 1855) vodca súrodencov**, nápad napísať romány, v Brusel, **zamilovaná do ženatého muža**,
- nepríťažlivá, mladík z večierka – „Dnes večer som sa stretol so slečnou Brontëovou a musím povedať, že by musela byť dvakrát krajšia ako je, aby sa o nej dalo povedať, že je neatraktívna.“
- **obavy z výzoru – neohrabaná guvernanka Jana Eyrová**

- upozornenie vydavateľa, že sa nesluší publikovať pod ženským menom, **pseudonym** – Currer, Ellis a Acton Bell, **román Jana Eyrová – okamžitý úspech u čitateľov aj kritikov**
- Branwell – najtalentovanejší, básnik a maliar, alkohol + laudanum, 31 zomiera postojácky opretý o krbovú rímsu (aby dokázal, že je to možné)
- **Emily (1818 -1848) – tajné básne, najkrajšia, zasnívaná, román Búrlivé výšiny**, išla bosá na pohreb, ochorela na tuberkulózu, zomiera 3 mesiace po bratovi, nakazila Annu...
- Charlotte – ostala sama, málokedy vychádzala z domu, starala sa o invalidného otca, napriek nesúhlasu otca sa vydala a otehotnela, ale zomrela skôr, ako stačila dieťa donosiť – týfus alebo tuberkulóza (rodinné prekliatie)

Jane Eyrová - román vo forme ja-rozprávania

- hlavnou postavou – malou, nie práve krásnou, ale inteligentnou a čestnou anglickou sirotou. Dej románu prechádza piatimi rôznymi obdobiami: Janino detstvo v dome Gateshead, kde jej život strpčujú teta a jej rozmazané deti; jej pobyt a vzdelávanie v Lowoodskej dievčenskej škole (škola pre chudobné dievčatá a siroty), kde získava priateľov, ale trpí nedostatkom - či už stravy alebo príjemného prostredia; jej pôsobenie ako opatrovateľky v sídle Thornfield Hall, kde sa zamiluje do svojho zamestnávateľa a majiteľa domu Edwarda Rochesteru; obdobie strávené s rodinou Riversovcov v Moor House a Mortone, kde ju jej chladný bratranec – kňaz požiada o ruku; a jej opätovné stretnutie a manželstvo s milovaným Rochesterom v jeho dome vo Ferndean.
- čiastočne autobiografický román je plný spoločenskej kritiky a pochmúrnych gotických prvkov.

Román (veľká epická próza)

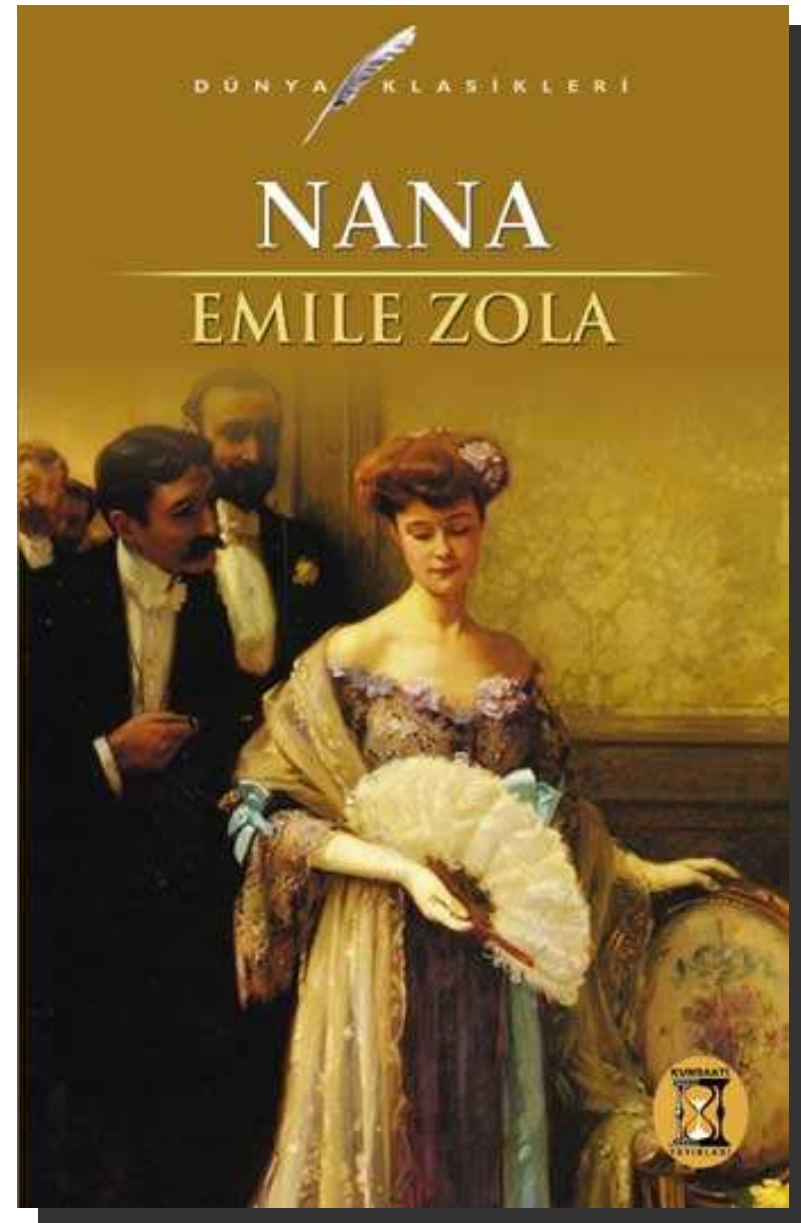
Vývin románu:

- **hrdinský epos** (starovek)
- **rytiersky román/epos** (stredovek)
- **pikareskný román** (humanizmus a renesancia)
- **dobrodružný a cestopisný román** (barok)
- **výchovný román** (osvietenecký klasicizmus)
- **historický/gotický román, román denník** (romantizmus)

• realizmus:

1. Spoločenský/sociálny román – tradičný alebo balzacovský román, zobrazuje soc. premeny, prostredie formujúce postavy, Otec Goriot, Dom v stráni

2. Psychologický román – skúma vnútorný život postáv, vnútorné prežívanie, nie vonkajšie okolnosti, Anna Kareninová, Zločin a trest

Honoré de Balzac (1799 – 1850)

- **pochádzal z dediny**, otec zbohatol počas Francúzskej revolúcie ako vojenský zásobovateľ, **narodil sa ako Honoré Balssa**, ale zmenil si meno a pridal šľachtický predikát „de“, aby okolie presvedčil, o svojom šľachtickom pôvode.“
- **vyštudoval právo**, ale venoval sa písaniu poviedok a románov, **písal 15 hodín denne**, posilňovaný kávou /50 šálok silnej tureckej/
- **kúpil si vlastnú tlačiareň** a chcel vzdávať klasikov, ale nedarilo sa mu
- **dôležitú úlohu v jeho živote zohrávali ženy**, mal veľa milieniek, na ktoré hojne utrácal, preto **bol neustále v dlhoch**, niekoľko mesiacov **pred smrťou sa oženil s poľskou šľachtičnou Evelínou Hanskou** /poznal sa s ňou 20 rokov, súcit nad ťažko chorým spisovateľom/

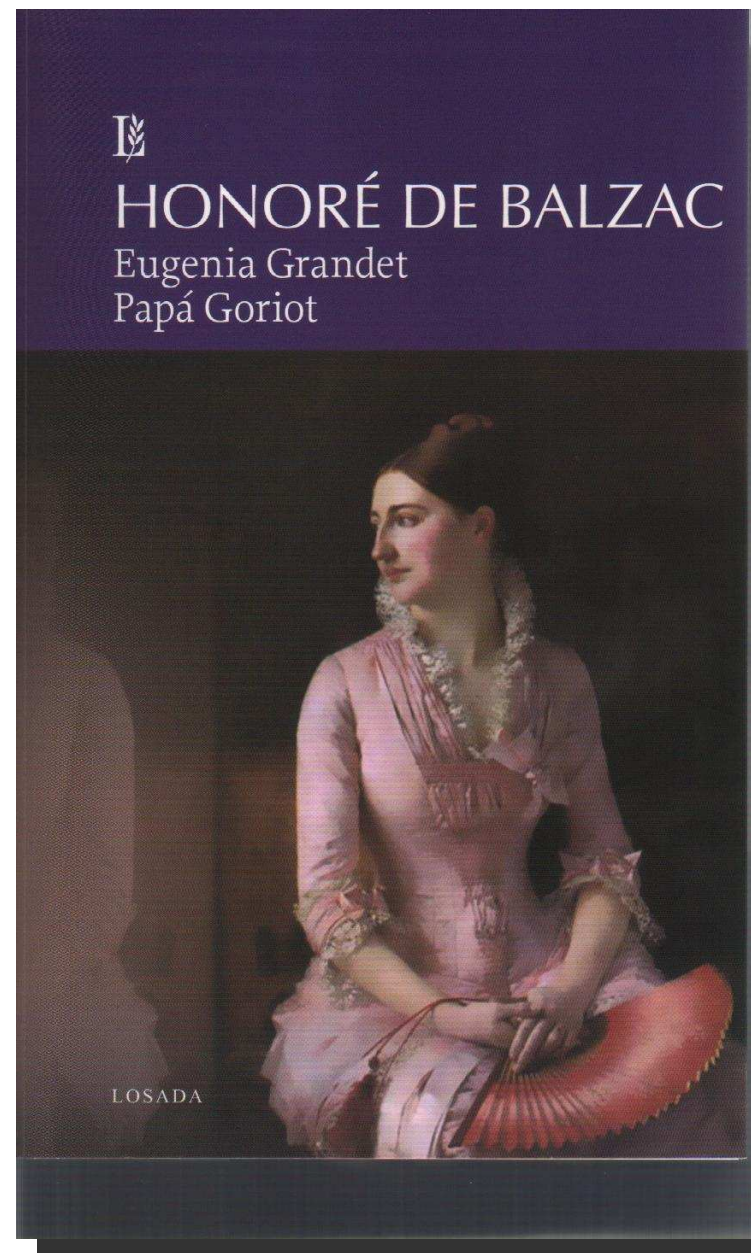

- **tvorca rozsiahleho diela – „Ľudská komédia“ – cyklus 97 románov, cez 11000 strán, niektoré časti hraničiace až s pornografiou, látku k svojim románom zbieral na návštevách večierok z útržkov rozhovorov**
- **zobrazuje život Francúzska od ponapoleonských čias do pol. 19.st, chcel predstaviť všetky ľudské typy, spoločenské vrstvy, charaktery a povolania na prelome historických epoch aristokratického feudalizmu a meštianskeho kapitalizmu**
- **majstrovsky vystihol psychológiu najmä ženských postáv alebo ľudí posadnutých nejakou vášňou**
- **Ľudská komédia – rozdelená do troch častí: Štúdie mravov, Filozofické štúdie, Analytické štúdie**
- **Otec Goriot, Stratené ilúzie, Lesk a bieda kurtizán – tieto romány tvoria ústrednú trilógiu ĽK**
- **Slávne slová: „Kedy sme všetci hovorili ľuďom do očí, čo o nich hovoríme za ich chrbtom, spoločnosť by nemohla existovať.“**
- „Nie som hlboký, ale zato veľmi široký.“ - veľmi tučný, povestný svojou nesmiernou chuťou k jedlu, výstredným obliekaním a hrubým správaním
-

Otec Goriot

- zobrazuje všeobetujúcu otcovskú lásku k dcéram a všemocnosť peňazí v spoločnosti,
- stratu ideálov mladého človeka, ktorý v daných podmienkach nemôže žiť dôstojne v pravde
- symbolické poňatie penziónu pani Vauquerovej – spoločenská hierarchia
- odcudzenie človeka uprostred ľudskej spoločnosti či vlastnej rodiny
- neveru produkujú spoločenské podmienky, Balzac ju nepropaguje, presne zachytáva, čo vidí v spoločnosti
- kritizuje hodnotový rebríček nastupujúcej buržoázie, kde na prvom mieste stoja peniaze
- HP: Goriot, Eugene de Rastignac, Vautrine, Anastasia de Restaud, Delfína de Nucingen
- Balzac ako jeden z prvých tvrdil, že človek je produktom svojho prostredia – preto veľa priestoru má opis
- typizácia postáv – charakt. vlastnosti určitej skupiny ľudí (typ. otec, študent...)

Charles Dickens (1812 – 1870)

- **prozaik**
- **otec - neúspešný úradník vo väzení pre dlžníkov**
- **neradostné detstvo**, 12 hodinová práca v továrni na výrobu leštidla na topánky – ubíjajúce životné peklo a pocit márnosti
- **vzdelával sa ako samouk – čítaním, neskôr pisár v právnickej kancelárii**
- **rýchla sláva po vydaní Kroniky Pickwickovho klubu, 24 – ročný bol najpredávanejším autorom v dejinách anglickej lit.**
- v r.1841 sa v New Yorskom prístave čakalo 6000 ľudí na loď s poslednou kapitolou románu Starožítňikov obchod. „Zomrie malá Nell?“ vykrikovali čakajúci na námorníkov. „Áno, zomrie,“ To prinútilo Oscara Wildea k poznámke: „Človek by musel mať srdce z kameňa, aby dokázal čítať o smrti malej Nell...a nerozosmiať sa.“
- **S. King svojej doby – kritici ho nemali radi, ale čitatelia ho zbožňovali**

- **marketing „sedliackeho rozumu“ – uverejňoval hrubé (800st.) romány na pokračovanie**
- zbohatol, ale mal „scroogeovské“ črty, po návšteve Hansa Ch. Andersena si zapísal: „Andersen tu strávil päť týždňov, ktoré našej rodine pripadali ako večnosť.“
- v roku 1836 sa oženil s Cathrine Hogathovou, ale mal nečakane dôverný vzťah k jej dvom mladším sestrám, v r. 1858 sa rozviedli (10 detí)
- začal si vydržiavať milenkou Ellen Ternanovu /mladšiu o 27 rokov /
- v roku 1865 sa vracali z Paríža, cestou z Doveru sa vlak zrútil z mosta, Dickens sa chcel vyhnúť poníženiu, že ho uvidia medzi troskami s milenkou, preto utiekol z miesta nešťastia s najnovším rukopisom
- z následkov zranenia sa nikdy nespamätal, o 5 rokov dostal záchvat a zomrel.
- **slávne posledné slová, keď mu radili, aby si pokojne ľahol: „Áno, až na dno.“**

- obsecie – odmietol pracovať v miestnostiach, kde neboli stoličky a stoly usporiadané istým spôsobom, posadnutý hygienou, stále upratoval
- poverčivý, všetkého sa dotýkal trikrát /pre šťastie/, šťastný deň – piatok, vždy, keď mu mal vyjsť nový román, odchádzal z Londýna
- lákali ho márnice, miesta slávnych vražd, zbieral podrobnosti senzačných zločinov
- **výrok: „Ročný príjem - 20 libier, ročné výdavky -19,6. Výsledok – šťastie.**

Tvorba:

Oliver Twist, David Copperfield, Malá Doritka, Vianočná koleda, Starožitníkov obchod – romány zobrazujúce rodiny s trpkým osudom, čiastočne autobiografické

Kronika Pickwickovho klubu – humoristický román o starom Angicku, Pickwick – dobráčisko spolu s tromi priateľmi a praktickým sluhom Samom Wellerom cestujú po anglickom vidieku, chcú lepšie poznať život. Vystupuje tu 119 hlavných a 94 vedľajších postáv, Dickens - majster charakteristiky. Kritika ang. súdництва, školstva a soc. nespravodlivosti.

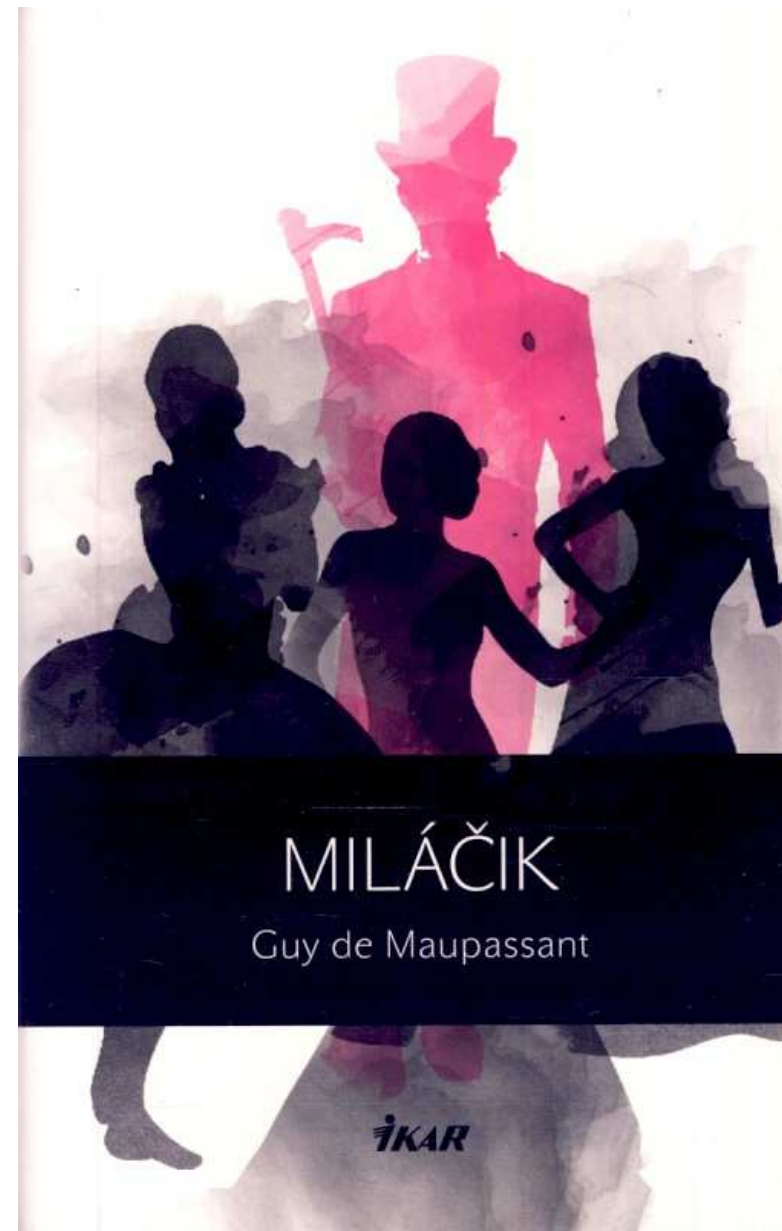

Guy de Maupassant (1850 – 1893)

- spisovateľ aj novinár, pôvodne právnik
- šľachtický pôvod z Normandie, **najvyššie aristokratické kruhy**
- **majster poviedky a novely**
- vojak vo vojne proti Prusku
- veľa cestoval
- **bol Flaubertovým žiakom a chránencom**

Miláčik – spoločenskokritický román,

- zobrazuje mladého karieristu – Georges Duroy, neskôr Du Roy, ktorému ženy pomôžu vyšvihnúť sa z biedy do prostredia vládnucich kruhov

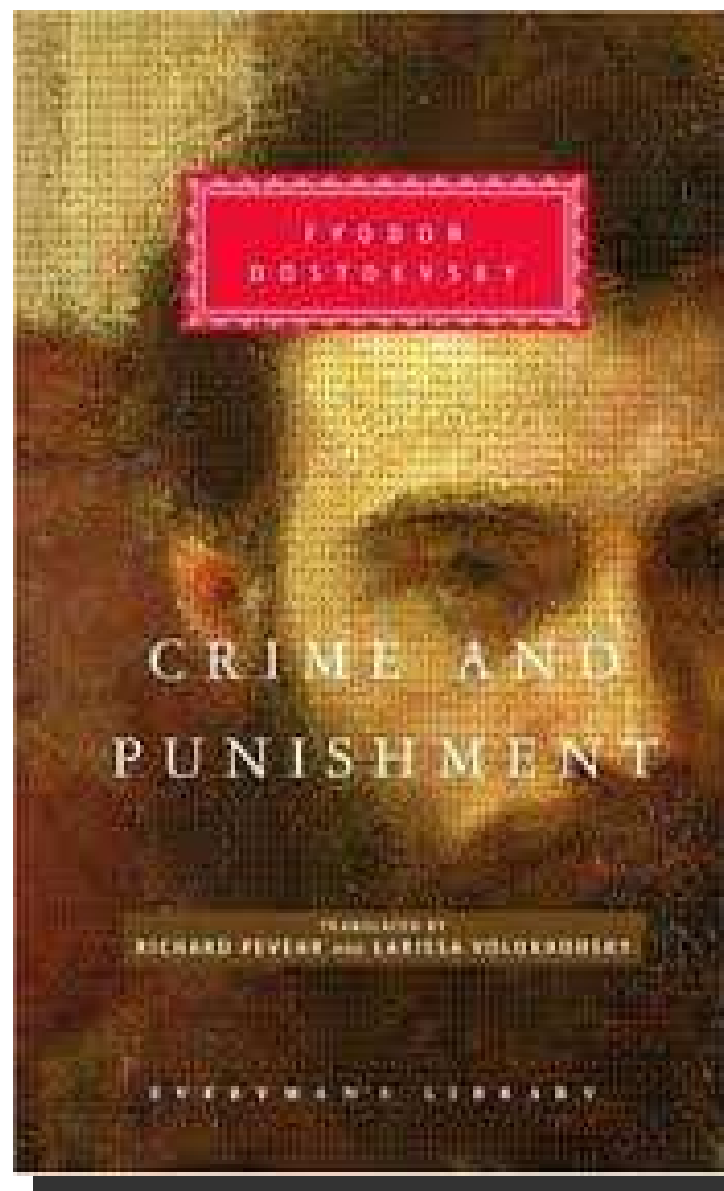

Fiodor Michajlovič Dostojevskij (1821 – 1881)

- z **chudobnej šľachty**. Otec bol lekár, pracoval nemocnici pre chudobných v Moskve. Už ako 9-ročné dieťa dostal prvý **epileptický záchvat**. **Smrť matky (tuberkulóza) a Puškina** v jeden rok 1837, mala negatívny vplyv na jeho zdravotný stav a dopad na jeho ďalšiu literárnu tvorbu. V roku 1837 sa presťahoval do Petrohradu, kde v študoval stavebné inžinierstvo. O tri roky bol jeho otec zavraždený, pravdepodobne vlastnými poddanými.
- začímal **prekladom diela Balzaca**.
- keď opustil armádu, začal písať **svoj literárny debut Chudobní ľudia**, po jeho uverejnení sa stal okamžite slávny, dobová kritika ho oslavovala ako génia.
- vstúpil do petraševovského krúžku; **zatknutý a uväznený, degradovaný a odsúdený spolu s ostatnými členmi krúžku na trest smrti**. Až na popraviske ho **omilostil cár Mikuláš I. a dostal štyri roky vyhnanstva na Sibír**, s nútenými prácami, s nadväzujúcou vojenskou povinnosťou. **Vo väzení často trpel epileptickými záchvatmi**. Po prepustení nastúpil službu v sibírskom pluku na území Kazachstanu. Vtedy začal jeho vzťah s Marijou D. Isajevovou, ktorá bola manželka jeho známeho, vzali sa po smrti jej manžela.

- po návrate do Petrohradu vydáva spoločne so starším bratom, Michalom, neúspešné časopisy Vremja (Čas) Epoque (Epocha), potom **cestuje po Eu., kde po prvýkrát podľahne hráčskej vášni.**
- rok 1864 - **umiera manželka a zakrátko na to brat Michal, finančné problémy - veľké dlhy. Upadá do hlbokých depresií a prepadá čoraz viac hráčskej vášni.**
- cesta do západnej Európy, vášnivý lúboštný pomer s A. Suslovovou, odmieta ponuku na sobáš. Zlomilo mu to srdce, avšak zakrátko stretáva mladú (20) stenografku Annu Snitkinovu. Krátko pred uzavretím manželstva jej nadiktuje novelu Hráč. Snitkinová sa ako vzor, na rozdiel od jeho dvoch predošlých silných vzťahov, nikdy neobjavila v jeho dielach, napriek tomu, že bolo manželstvo šťastné a vyrovnané, vytvára svoje najväčšie diela, **v Rusku je oslavovaný ako jeden z najväčších spisovateľov a oslavovaný ako prorok, takmer až mystik.**
- keď v roku 1881 zomrel na krvácanie pľúc, zúčastnilo sa na jeho pohrebe okolo 60 000 ľudí.

Zločin a trest - prvý veľký psychologický román, 6 častí a epilóg

Chudobný petrohradský študent práva Rodion Raskoľnikov, musí pre nedostatok prostriedkov prerušiť štúdium. Raskoľnikov, hrdý individualista, delí ľudí na dve kategórie - na neobyčajných, silných, absolútne slobodných, nepodriaďujúcich sa morálke „davu“, ktorých poslaním je vládnuť, a na obyčajných, ktorí sa musia podriadiť. Pod vplyvom tejto teórie chladnokrvne a z presvedčenia zavraždí starú úžerničku a jej sestru, ktorá sa náhodne stáva svedkom zločinu. I keď sa mu podarí zločin utajiť, je prenasledovaný vidinami a štvaný strachom. Policajný inšpektor, ktorý vraždu vyšetruje, je presvedčený o Raskoľnikovej vine, nemôže mu ju však dokázať. So svojím trápením sa zveruje neviestke Soni Marmeladovej (súcitná a sebaotetujúca), ktorá ho presvedča, aby sa priznal a prijal trest. Ani po vražde nie je Raskoľnikov presvedčený o svojej vine:

„Nezabil som človeka, ale princíp! „Vari tým, že si to ideš odpykať, nezmyvaš polovicu svojho zločinu?“ On s ňou však vtedy ešte nesúhlasil: „Zločinu? Akého zločinu? To, že som zabil odpornú škodlivú voš, starú, nikomu nepotrebnú úžerničku, za ktorej zabitie by mi mali štyridsať ráz odpustiť, lebo vyciciavala úbožiacov, to je zločin?“ Po zložitom vnútornom boji sa Raskoľnikov k činu priznáva a odsúdia ho na nútené práce. Verejné priznanie, trest a zmierenie s Bohom znamenajú pre neho vykúpenie. Soňa, ktorá s ním odchádza na Sibír, svojou láskou, vierou a oddanosťou pôsobí na jeho duchovný prerod.

DOSTOJEVSKIJ.SK

Všetko čo potrebujete vedieť o ruskom mysliteľovi a autorovi

- román o svedomí človeka,
- meno nie je vybrané náhodne, „*razkol*“ – rozpor, hrdina je na hrane, rozorvaný
- hovorí, že každý zločin je nakoniec potrestaný
- **Raskoľnikov** je príkladom romantického hrdinu, spácha zločin a čaká ho trest. **Chcel dosiahnuť absolútnu slobodu, zlo pácha v mene dobra.**

Bratia Karamazovci – spoloč-psych. román podľa skutočnej udalosti. Vykresľuje osudy despotickeho statkára Fiodora Pavloviča Karamazova „zlého človeka, samopašníka a blúznivca“.

- Z dvoch manželstiev mal troch synov – racionalistu Ivana, citovo zraniteľného Dmitrija, náboženského hlbavca Aľošu a z nemanželského pomeru so slúžkou mal nenávisťného syna Smerďakova, ktorý žije v rodine ako sluha.
- Významnú úlohu má rehoľník Zosima, myšlienково ovplyvňoval Aľošu, bol protipólom neverca Ivana. Synovia cynického a chlipného otca nenávidia, Smerďakov ho zabije, upadne do epileptického záchvatu a z vraždy obvinia Dimitrija, ktorý otca podozrieval zo vzťahu ku Grušenke, kt. sám miloval. Hoci je nevinný, odsúdia ho, Dimitrij odchádza na Sibír.
- Smerďakov sa Ivanovi prizná z otcovraždy a sám spácha samovraždu. Ivan duševne ochorie a jeho pravdivé vykreslenie pred súdom neberú vážne. Aľoša odchádza do kláštora.

Naturalizmus

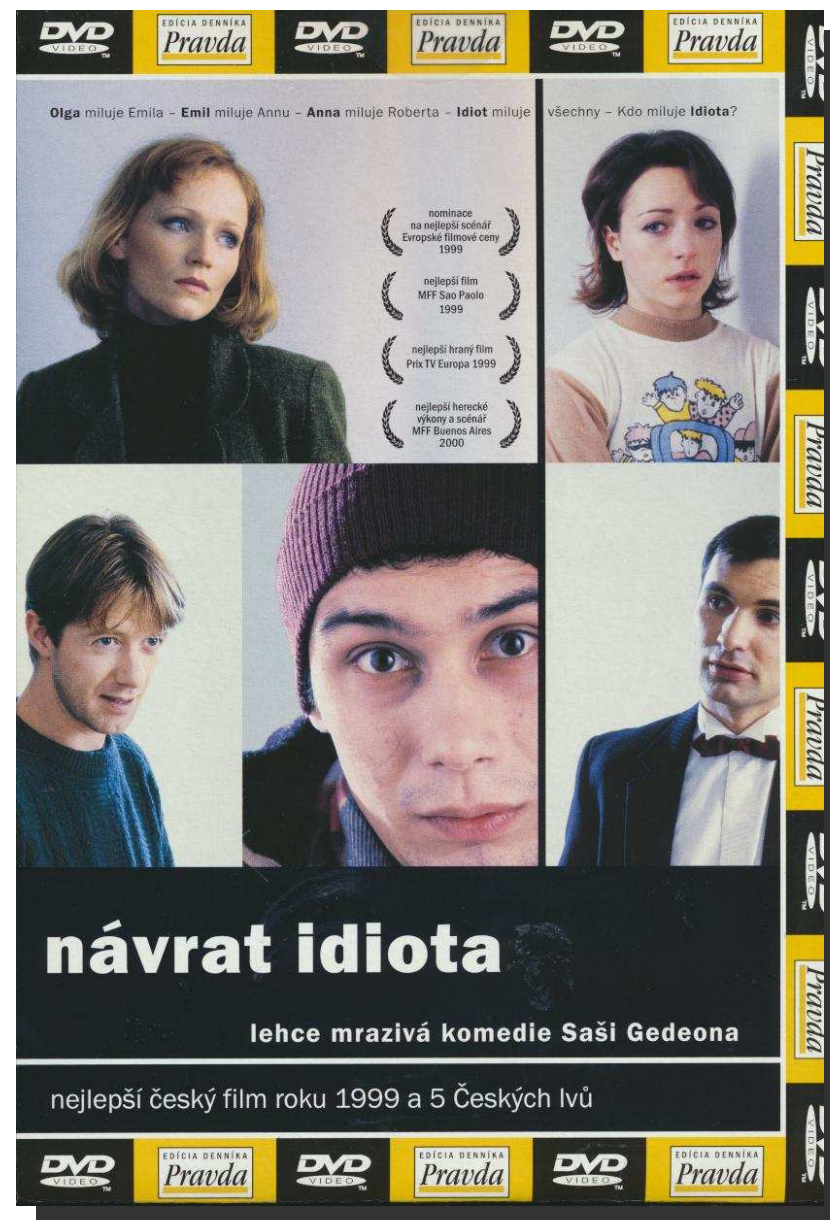
- z lat. *natura* – príroda, umel. metóda ovplyvnená pozitivizmom a prírodovedným darwinizmom – človek je obmedzený, ovplyvnený svojou biologickou podstatou, dedičnosťou a prostredím, v ktorom sa vyvíja a žije
- opisoval temné stránky života, drastické a kruté scény
- často sa v ňom spomína nevyhnutnosť smrti
- determinizmus - opakom pojmu slobodnej vôle. Je to myšlienka, že jednotlivé znaky (so zameraním na prírodu, alebo osud) majú priamy vplyv na priebeh života.
- autor vedie čitateľa k domnienke, že osud postavy bol stanovený a nemenný. Ďalším spoločným rysom je prekvapivý zvrat na konci príbehu. Rovnako často sa v naturalistických románoch a príbehoch vyskytuje pocit, že príroda je ľahostajná k ľudstvu, ľudským bojom, nešťastiam a pod. Naturalizmus je v postate rozšírenie realizmu.

- autor rieši otázky vzťahu otcov a detí, vinu a trestu, individuálnej vzbury a zodpovednosti – pokánia,
- konflikt rozumu (Ivan), vášne (Dmitrij) a citu (Aľoša) i náboženskej viery.
- ostrá kritika západného kresťanstva, tlmočí pravoslávne krédo (kapitola o Veľkom inkvizítovi). „Ak nie je Boh, všetko je dovolené.“
- konfrontoval západné a ruské myslenie a pokúsil sa odpovedať na existenciálne otázky človeka vôbec.

Idiot – román o čestnom a čistom človeku kniežaťu Myškinovi, Jeho dobromyseľnosť a ušľachtilosť však v nepochopení vnímajú ako idiotizmus.

Ďalšia diela: Hráč, Krotká, Biele noci, Ponížení a porazení, Netočka Nezvanovová

Lev Nikolajevič Tolstoj (1828 – 1910)

- **narodil sa v Jasnej Pol'ane** v starej šľachtickej rodine, začal študovať právo v Moskve a Kazani, ale **štúdiá nedokončil** - „je neschopný a lenivý súčasne“ a vrátil sa domov starať sa o hospodárstvo
- po návrate z ciest po Európe si uvedomil zúfalý stav Ruska. Domnieval sa, že všetko vyrieši, keď dá poddaným vzdelanie. **Otvoril školu pre svojich poddaných a ich deti, v ktorej sám so svojou rodinou vyučoval.** Roľníci v škole nevideli žiaden zmysel a považovali ju za záťaž, ostatní statkári sa s ním prestali stykať, pretože ho považovali v lepšom prípade za čudáka.
- **v strednom veku – konverzia**, 13 detí, niekoľko zväzkové denníky svojich hriechov
- keď presťahoval rodinu do Moskvy (kvôli vzdelávaniu detí), venoval sa **novinárstvu** – v článkoch **odsudzoval biedu, opilstvo, negramotnosť, despotizmus a hrubé represálie**
- **dielo** – vrchol kritického realizmu a veľká inšpirácia pre svetový román
- **cár ho pokladal nesprávne za revolucionára a bol vylúčený z cirkvi** – kresťanský anarchista – zriekol sa alkoholu, tabaku, mäsa a sexu

- **stovky fanúšikov okolo domu už za života**
- po nezhodách s rodinou /začal rozdeľovať majetok nevoľníkom/ odchádza, na ceste prechladol, došiel do Astapova, kde zomrel na železničnej stanici
- **základná téza Tolstého bolo neprotivenie sa zlu násilím a celkové odmietanie násilia - všetko možno riešiť podobrom.**

Detstvo, Chlapčerstvo, Junošstvo – novely s autobiografickými prvkami

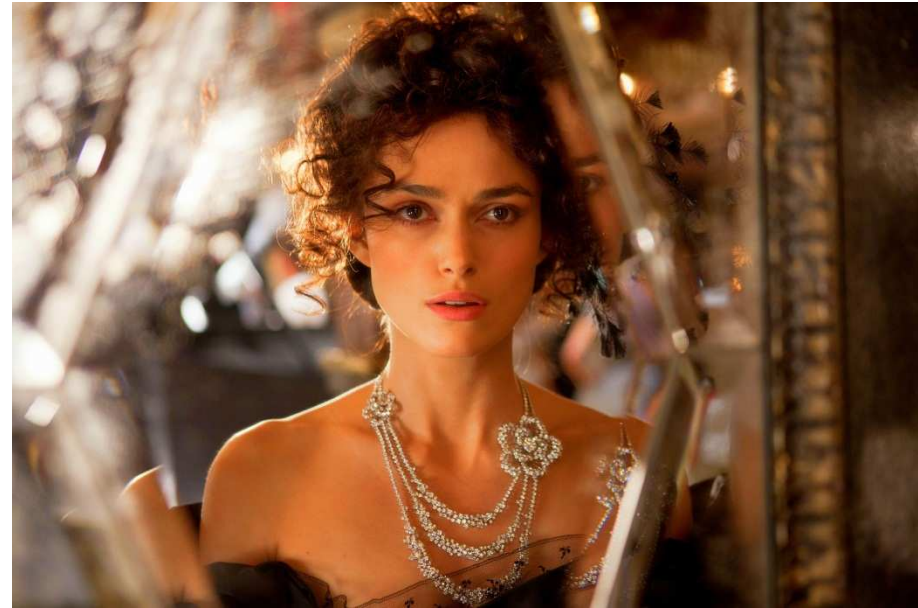
Sevastopolské poviedky – zážitky z Krymskej vojny

Anna Kareninová

- spoločenský román, Anna patrí k najkrajším hrdinkám v rus. aj svetovej lit.
- dej sa začína rodinným konfliktom v rodine Oblonskovcov, kde prichádza Anna Kareninová, aby pomohla zachrániť manželstvo svojho brata (nevera).
- **„Všetky šťastné rodiny sú si podobné, každá nešťastná rodina je nešťastná svojím spôsobom.“** Na stanici sa stretáva s Vronským, nápadníkom sestry jej švagrinej Kitty. Kitty dáva prednosť Vronskému pred Levinom, dlhorčným priateľom, ktorý ju vrúčne miluje. Vronskij nepomýšľa na manželstvo, práve naopak, zaľúbi sa do vydatej Anny. Keď sa začne ich pomer, manžel sa jej snaží dohovoriť, ale Anna ponúknutý rozvod odmieta, pretože nechce prísť o syna a s milencom odchádza na dlhý pobyt do cudziny, aby neboli spoločnosti na očiach.
- Levin sa ožení s Kitty, ktorá vytriezvela zo zaľúbenia do Vronského. Anne s Vronským sa po návrate narodí nemanželská dcérka. Spoločnosť ich prestane prijímať v salónoch, verejne sa priznali k pomeru, a Anna začína trpieť samotou, nikto zo známych ju nenavštevuje. Ide do divadla, kam bežne chodievala aj Vronskij, vyvolá tam škandál, všetci si ju prezerajú, ale nikto s ňou neprehovorí. S Vronským žije v neustálom strese, je v bezvýchodiskovej situácii a začína túžiť po smrti. Keď jedného dňa čaká meškajúceho Vronského na tej istej stanici, kde sa zoznámili, skočí pod vlak. Vronský ako dôstojník odchádza do Srbska, ich dcérku si berie na výchovu Karenin, narodila sa s jeho priezviskom.

- kritika morálnych zásad ruskej šľachty, ktorá tolerovala neveru za predpokladu, že sa milenci tvárili, že o ich vzťahu nikto nevie a zachovali dekórum. Anna odmieta žiť v lži a pretváraní. Dilemu medzi láskou a povinnosťou rieši samovraždou.
- Levin – autorove názory na sedliakov.
- na príbehu dvoch dvojíc ukazuje zničujúcu a povznášajúcu moc lásky.
- rámcová a paralelná kompozícia kompozícia – po príchode Anny do Moskvy vlak zachytí na stanici človeka, smrť je prítomná od prvej chvíle zoznámenia s Vronským.
- anticipácia – predpovedanie deja
- obraz Ruska v 19. st – zachytáva rozmach železničnej dopravy.

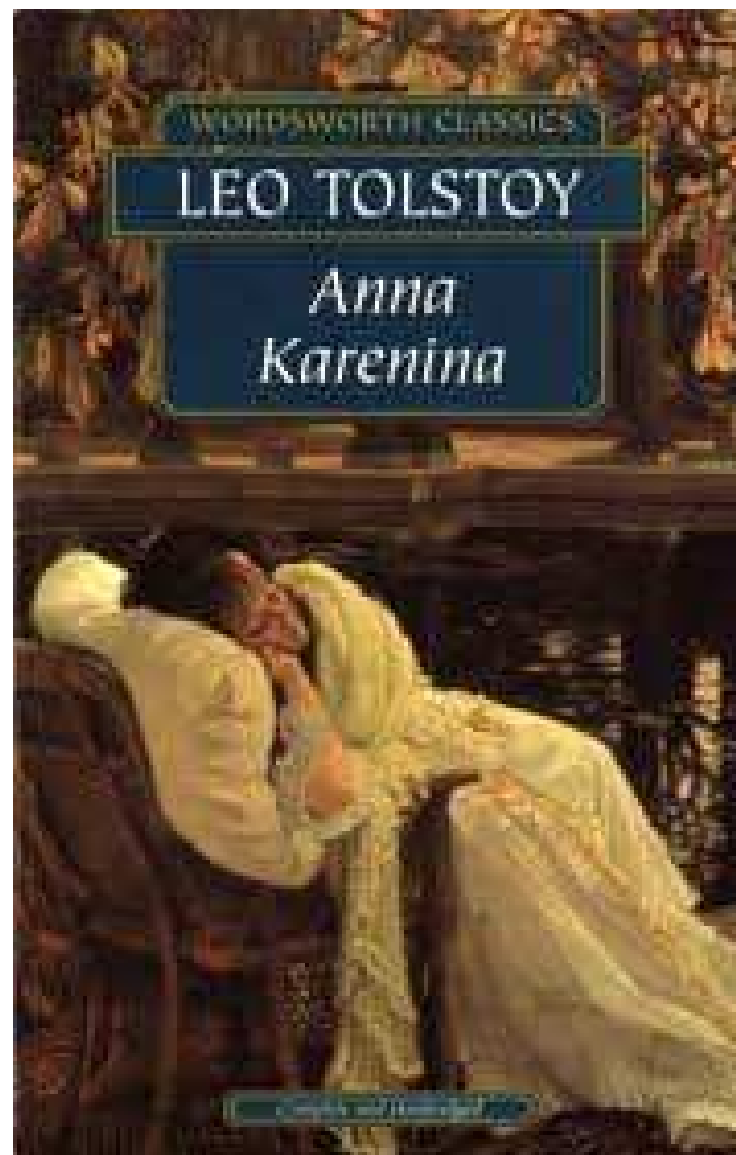

Vzkriesenie – román, lit. spracovanie skutočnej udalosti

Slávne citáty (vypíš 3, ktoré sa ti páčia)

- Falošný priateľ je horší ako nepriateľ.
- **Hoci vplyv minulosti na život je veľmi silný, človek ho silou svojho ducha môže zmeniť.**
- Keď ľúbime, ľúbime celého človeka takého aký je, nie takého, akým chceme aby bol.
- **Milovať znamená žiť životom toho, koho miluješ.**
- Nemilujeme ľudí pre dobro, ktoré nám oni urobili, ale pre dobro, ktoré sme im my preukázali.
- **Nikto nedáva viac ako ten, čo dáva nádej.**
- Pamätajme, že kto píše pre hlupákov, nájde vždy široký okruh čitateľov.
- **Šťastie je radosť bez ľutovania.**
- Všetky šťastné rodiny sú si navzájom podobné, každá nešťastná rodina je nešťastná svojím spôsobom.
- **Zo všetkých najviac hovorí ten, kto nemá čo povedať.**
- Zo všetkých vied, ktoré človek môže a musí ovládať, tou hlavnou je umenie žiť tak, aby spáchal čo najmenej zlého a urobil čo najviac dobrého.
- **Žena, ktorá nevie byť šťastná doma, nebude šťastná nikde.**

Vojna a mier

- **4dielna románová epopeja, na pozadí historických udalostí (vojna s Napoleonom, ťaženie do Ruska a ústup francúzskej armády) sa odohrávajú osudy členov súvekej ruskej spoločnosti.**
- **opisuje rodinu šľachtica Andreja Bolkonského.** Bolkonskému umrie pri pôrode žena, odchádza do vojny a preslávi sa. Nebojí sa smrti a nezáleží mu na živote. Na dovolenke sa zoznámi s mladou Natašou Rostovovou, s ktorou sa do seba zamilujú. Tým Andrej získa znovu záujem o život. Postupne v ňom rastie odpor k vojne. Ďalej tu vystupuje Piere Bezuchov, ktorý je nositeľom Tolstého myšlienok, hodnotí dianie okolo Napoleona. Bezuchov išiel do vojny zo zvedavosti, postupne sa v ňom zrodí odpor k násiliu a prechádza vojnou ako pozorovateľ. Dostáva sa do blízkosti Napoleona a chce ho zastreliť, ale neurobí to. Andrej sa nakoniec dostáva ťažko ranený domov, kde ho ošetruje Nataša, ktorej zomiera v náručí. Nataša sa vydáva za Bezuchova.
- **história je zdrojom poznania verejného i súkromného života**
- **obsahuje Tolstého filoz. i historické výklady, vyzdvihuje pôsobenie ľudových síl**
- **princíp kontrastu – zobrazuje osobný a spoločenský život, vidiek a mesto, príroda a história**

Anton Pavlovič Čechov (1860 – 1904)

- prozaik a dramatik, majster krátkej poviedky
- zakladateľ lyrickej a psychologickkej drámy
- otec bol bohatý kupec, vyštudoval medicínu, **lekár, veľa cestoval po Rusku i Eu, keď ochorel na tuberkulózu, usadil na v Jalte na Kryme**
- stretával sa s Tolstým a M. Gorkým
- **zobrazil priemerných ľudí a ich zdanlivo všedný život**
- z poviedok i hier **dýcha melanchólia – „smiech cez slzy“**, jeho tvorbou vrcholí ruský realizmus
- **lyrická dráma – potlačená dejovosť, veľký pátos a emocionálnosť, nie sú tu ostré zápletky ani tragické vyvrcholenia – vyžadujú sústredenie diváka,**
- **výrazná monologizácia postáv, pod pokojným zobrazením každodenného života sa odohrávajú ich vnútorné drámy**
- hry písal ako komédie, v povedomí verejnosti zostáva skôr ako **autor melancholických hier**, vďaka Stanislavského inscenáciám: *„Povedali ste, že ste nad mojimi hrami plakali. Nie ste jediný. Na to som ich však nenapísal. Stavislavskij z nich spravil sentimentálne hry. Ja som chcel niečo úplne iné. Chcel som len jednoducho a úprimne povedať: Pozrite sa sem, dívajte sa, aký zlý a nudný život vediete! Najdôležitejšie je, aby to ľudia pochopili. Keď to pochopia, budú musieť začať iný, lepší život. (...) Dovtedy však neprestanem ľuďom opakovať: Pozrite sa, ako nudne a zle žijete! Nad čím tu plakať?“*

Višňový sad

Na starej dači víta služobníctvo so svojim pánom Gajevom hostí z Paríža: Ranevskú, jej dcéru Aňu a ich sluhu Jašu. Ranevská a Gajev sú súrodenci z dobrej rodiny, z ktorej majetku však zostal len starý višňový sad. Ľudia z dediny si svojich pánov vážia a majú ich radi. Lopachin, syn nevoľníkov, sa časom stal kupcom a chce rodine pomôcť. Ranevskú už od detstva obdivuje a radí višňový sad vyťať a pozemky predať na výstavbu chát, aby Ranevská a Gajev znovu nadobudli aspoň aké - také peniaze. Ranevská však odmieta, pretože sad predstavuje posledné spomienky na bezstarostnú mladosť, domov v Rusku. No v skutočnosti je to sebaklam. V Rusku už dlho nebola a teraz prišla, lebo potrebuje peniaze. Celý problém "vyrieši" Lopachin, ktorý na dražbe sám kúpi višňový sad. Pre Ranevskú je to nepochopiteľné, aby si kúpil jej rodinný majetok bývalý sluha - sedliak. Peniaze však prijme a vracia sa do Paríža - v Rusku už totiž nemá nič, čo by ju pútalo. Panstvo odchádza, staručký verného sluhu Firsa, na kt. všetci zabudli a zamkli v dome, počuje sekery vytínajúce sad.

- višňové a čerešňové stromy - symboly smútku a odchádzajúcich čias, „sakura“.

Čajka, Ujo Váňa, Tri sestry – rieši zmysel života ruskej inteligencie pred 1917

- prostredie – statkárské sídla
- stále motívy – rozlúčka, postava lekára, veľmi starých sluhov, vydaj šľachtických slečien pre majetok, nedostatok peňazí, neschopnosť inteligencie kapitalisticky podnikat'

Chameleón – zbierka poviedok, dominuje stručnosť, majster skratky, ironický pohľad a clivá nostalgia, nezobrazuje duševný stav hrdinov, chce, aby bol zrejмый z ich konania

- postavy zo stredných vrstiev,
- najviac si ubližujú tí, čo sú si najbližší.

Francúzska lit.

Stendhal (1783 – 1842)

- vlastným menom **Henri Beyle**, pochádzal zo zámožnej meštianskej rodiny, dôstojník Napoleonovej armády, neskôr konzul v Taliansku
- na pomedzí romantizmus a realizmu, **majster psychologického románu**
- **hlavní hrdinovia prežívajú lásky a sú v spore s dobou, ktorej sa navonok prispôbujú, ale nedokážu potom uskutočniť svoje sny. Ak sa vzbúria proti spoločnosti, hynú.**
- **zásadný odporca kvetnatého štýlu, používal štylistickú skratku,**
- **Červený a čierny – psych. román, podtitul *Kronika roku 1830 – priebeh rastu a pádu Juliana Sorela*, napísaný podľa skutočnej udalosti, používa vnútorný monológ, ktorým postavy charakterizujú sami seba. Červená – symbol revolúcie, túžba po vášnivom živote, čierna – despotizmus, klerikalizmus a meštianstvo.**

- **Dej:** Syn tesára Julian Sorel chce zlepšiť svoje nízke spoločenské postavenie a neurodzený pôvod, a preto v túžbe po peniazoch a kariére používa na dosiahnutie cieľov pretváрку, úskoky a ľúbostné pletky.
- Začína ako vychovávateľ v rodine starostu pána de Renal a naplánuje si stať sa milencom jeho ženy. Zatúži aj po vojenskej kariére, ale po páde Napoleona sa rozhodne pre kňazské rúcho. V seminári vyniká, ale po konflikte s predstavenými sa stane osobným tajomníkom markíza de la Mole. Zvedie jeho dcéru Matildu, ktorá s ním čaká dieťa a nakoniec dáva súhlas na sobáš. Ohrdnutá pani de Renal však listom, ktorý jej nadiktoval spovedník, prezradí markízovi Julienovu minulosť a jeho pokrstectvo. Pri schôdzke v kostole sa pokúsi bývalú milenkú zavraždiť, výstrelom z pištole ju ťažko poraní a odsúdi ho na smrť. Na súdnom procese vyjaví porotcom svoje plebejské presvedčenie a pohrdanie spoločnosťou, v ktorej žil.
- Román odhaľuje spoloč. a hist. korene túžby po majetku a moci, je napísaný triezvo vecne.
- Kartúza parmská - román

Gustave Flaubert (1821-1880)

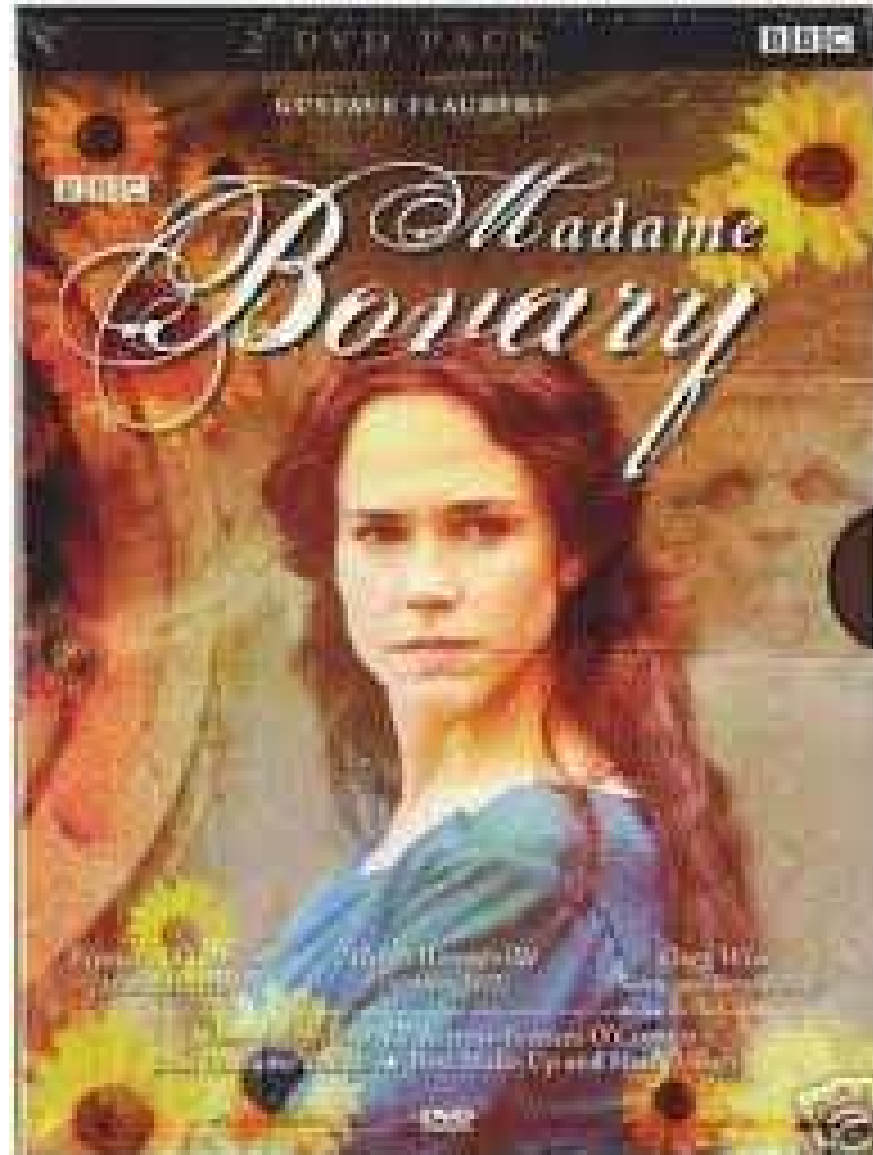
- pochádzal z lekárskej rodiny, študoval právo, ktoré zo zdravotných dôvodov nedokončil
- väčšinu života prežil na dedinskom sídle, kde **svoje diela pomaly a pozorne prepracovával, preto majú vysokú kompozičnú úroveň**
- **odmietal manželstvo**, mal niekoľko búrlivých vzťahov so staršími ženami
- **majster v zobrazovaní ľudských vášní, citových vzťahov a procesu vzniku, rastu a staty ilúzií**
- **nesnažil sa dojať, ale zobrazit'**
- **Salambo – his. román**
- **Citová výchova – autobiografický román o state ilúzií**
- **Pani Bowaryová – román s podtitulom *Mravy francúzskeho vidieka*, inšpirovaný skutočnými udalosťami**

Príbeh začína zoznámením a svadbou vidieckeho lekára Charlesa Bowaryho s dcérou zamožného sedliaka Emou, vychovanou v kláštore, ktorá túži po niečom mimoriadnom. Život s jednoduchým Charlesom, ktorý celé dni trávi na cestách za chorými a utrmácaný sa večer vracia domov, Eminu túžbu po „vzrušujúcom dobrodružstve“ pestrého spoločenského života a romantickej lásky nenapĺňa. Banálny svet malomesta u nudi, a tak rozptýlenie nachádza v ľúbostných dobrodružstvách. Najskôr naletí svetákovi Rudolphovi, ktorý u opustí vo chvíli, keď je rozhodnutá s ním ujsť. Vzťah s Leonom, koncipientom u advokáta, ktorého vydržiava, jej spôsobí veľké finančné nepríjemnosti. Stane sa obeťou úžerníka Lheureuxa. Ema nenachádza východisko a spácha samovraždu – otrávi sa. Charles Bowary, dovtedy nič netušiaci, zlomený Eminou tragédiou a stratou majetku, zanedlho umiera.

- pôvodné časopisecké vydanie – súdne stíhané pre urážku verejnej mravnosti, oslobodzujúci rozsudok, kniha okamžitý veľký úspech
- kritický pohľad na malomestský svet, cez malý detail veľa vypovedá o povahe postavy, striedanie rozprávačských postupov
- jeden z najvýznamnejších románov realizmu

Ale čím väčšmi si Ema uvedomovala svoju lásku, tým väčšmi u odháňala, aby nevyšla najavo a aby u oslabila. Bola by rada, keby ju Leon vytušil, a vymýšľala si náhody, nešťastia, ktoré by to uľahčili. Zdržiavala u akiste lenivosť alebo strach, no aj stud. Myslela si, že ho priveľmi odpudila, že je Už neskoro, že je všetko stratené. Potom i hrdosť, radosť, že si môže povedať: „Som cnostná,“ a Pozerať sa rezignovane do zrkadla, zmierovali ju trochu s obeťou, ktorú, ako sa nazdávala, prinášala.

A tak žiadosti tela, túžba po peniazoch a zádumčivosť vášne, všetko splynulo v jediné utrpenie neodvracala od neho myseľ, ale pripútavala ju k nemu čoraz väčšmi, nadchýnala sa bolesťou a všade vyhľadávala príležitosť k nej. Rozčuľovalo ju zle podané jedlo alebo odchýlené dvere, bedákala nad zamatom, ktorý nemala, nad šťastím, ktorého sa jej nedostávalo, nad neuskutočiteľnými snami, nad pritesným domom.

Poburovalo u najmä to, že Charles zrejme netušil jej muky. Jeho presvedčenie, že ju robí šťastnou, videlo sa jej hlúpu urážkou a jeho istota nevďačnosťou. Pre koho vlastne bola počestná? Nebol práve on prekážkou všetkej jej blaženosti...?

Émile Zola (1840 – 1902)

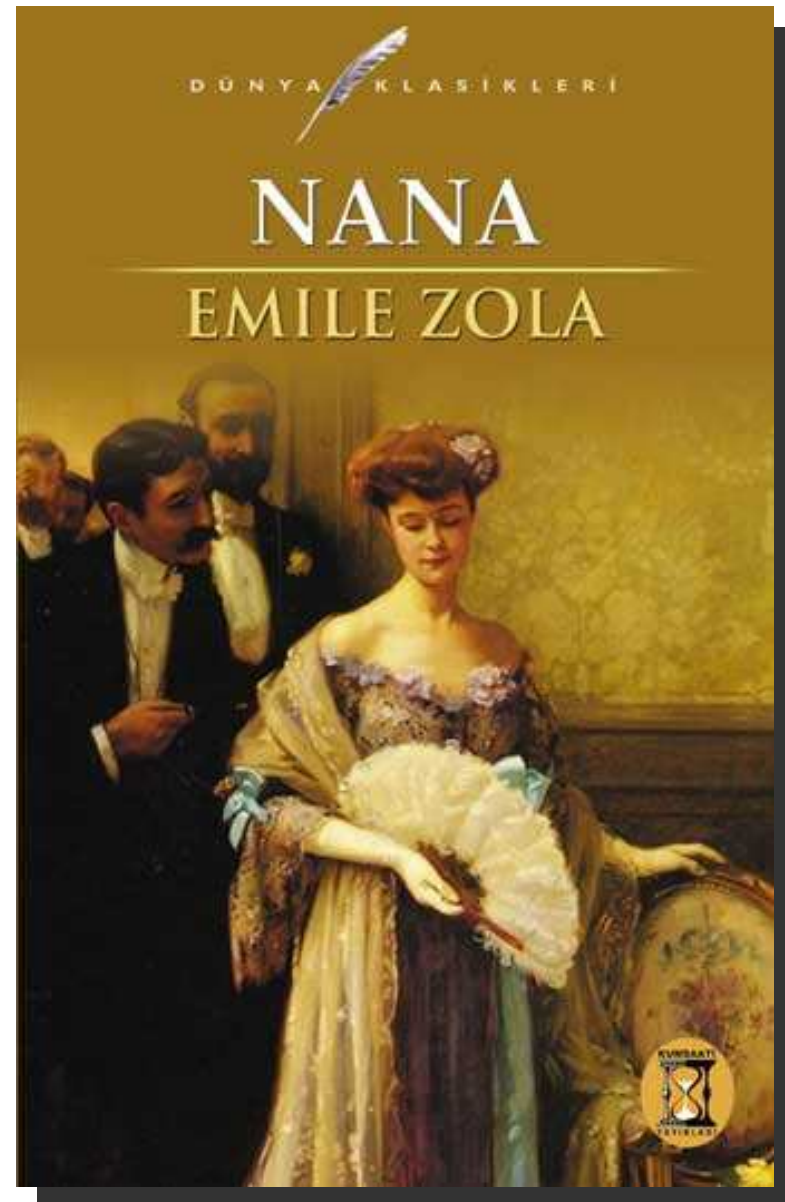
- najvýznamnejší predstaviteľ naturalizmu
- z rodiny staviteľa železníc, ale **po otcovej smrti prerušil štúdiá kvôli finančným problémom, pracoval v nakladateľstve, kde vychádzali jeho prózy**
- **pracoval vedecky – študoval vplyv prostredia človeka, poznal najnovšie teórie o dedičnosti**
- **podal všestranný rozbor francúzskej spoločnosti v dobe, keď vznikali veľké priemyselné a bankové spoločnosti, ktoré ovládali verejný život**
- **pesimistické vízie o budúcnosti**
- V roku 1898 sa Zola **angažoval v Dreyfusovej afére**, publikoval v L'Aurore famózný **otvorený list „J'accuse“ (žalujem)**, v ktorom **hájl nevinu kapitána Alfreda Dreyfusa** a dal tak nový rozmer opakovanému procesu. Za svoju angažovanosť v procese hanobenia **bol odsúdený na rok väzenia a prenasledovaný, preto odišiel do exilu v Londýne**, aby sa vyhol väzbe.
- 29. septembra 1902 zomrel doma nešťastnou náhodou na otravu oxidom uhoľnatým. Bol pochovaný na cintoríne Montmartre v Paríži, jeho pozostatky previezli do Panthéonu 4. júna 1908.

**"Zola zostupuje do stoky, aby sa v nej vykúpil,
ja, aby som ju vyčistil." - Henrik Ibsen**

Experimentálny román – románová teória

**Brucho Paríža, Zabijak, Germinal, Nana, Ľudská
beštia, Doktor Pascal – romány, ktoré
zachytávajú rôzne soc. prostredia**

Ruská literatúra

- zachytáva verný obraz ruskej spoločnosti – bieda dediny, despotizmus feudálov, úplatnosť úradníkov
- uplatňovali psychologickú analýzu

Nikolaj Vasilievič Gogol' (1809 – 1852)

- prelom romantizmu a realizmu
- narodil sa a žil na Ukrajine, priatelil sa s Puškinom

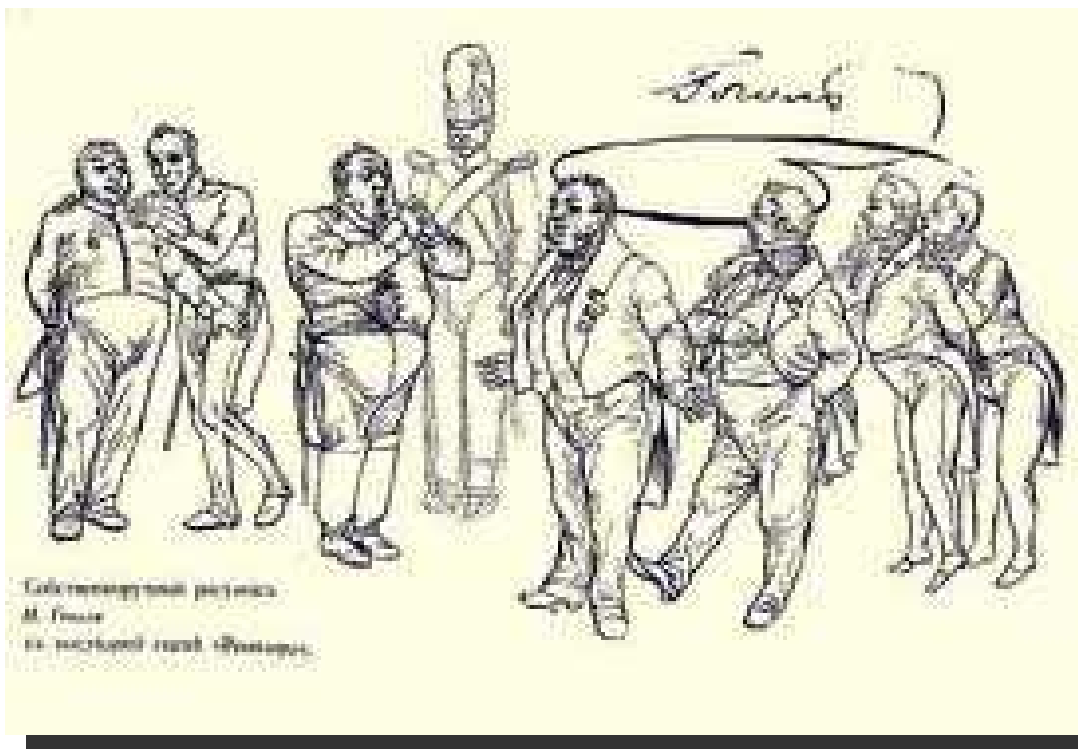
Taras Buľba – poviedka o kozákoch

Mŕtve duše – román o kladoch a záporoch ruského charakteru. HH – statkár Čičikov zbohatol skupovaním a finančnými špekuláciami s „mŕtvymi dušami“ (nevoľníci, ktorí už zomreli, ale v úradných dokumentoch až do nového sčítania figurujú ako živí.)

Revízor

- satirická komédia, príbeh sa odohráva počas 24 hodín.
- HH – Chlestakov, petrohradský úradník aj fičúr a táraj, je omylom považovaný za revízora, ktorého príchod do malého provinčného mestečka bol dopredu avizovaný. Starosta a ďalší predstavitelia mesta sa boja, že bude odhalená ich úplatkárka prax a neplnenie povinností a preto Chlestakova úctivo hostia. Chlestakov predstiera, že je revízor, votrie sa do ich rodín, nechá sa podplácať atď... Po jeho náhlom odchode sa z listu dozvedia, že išlo o podvodníka a vzápätí ich zdesí správa o príchode pravého revízora.
- nadčasové podobenstvo ľudského charak. zdeformovaného mocou a peniazmi
- slávna záverečná replika – „Čomu sa smejete? Sebe sami sa smejete!“

Ivan Sergejevič Turgenev (1818 – 1883)

- zámožná šľachtická rodina
- študoval filozofiu v Berlíne
- ostrá kritika cárskeho systému a pomerov v Rusku, žil pod policajným dozorom na svojom sídle v Oriole neďaleko Tolstého
- písal o ruskej inteligencii
- emigroval a zomrel vo Francúzsku

Poľovníkove zápisky – zbierka poviedok a črt, kontrast medzi nádhernou prírodou stredného Ruska a schudobneným dedinským človekom

Rudin – román, hlavným hrdinom je „zbytočný človek“ – vzdelaný a schopný mladý človek, ale nedokáže sa uplatniť v spoločnosti ani bojovať za svoju lásku

Otcovia a deti – psychologický román, zobrazuje mladú generáciu trpiacu stratou ilúzií a životných perspektív, je považovaný za vrcholné dielo jeho tvorby a za jedno z najlepších diel 19. storočia

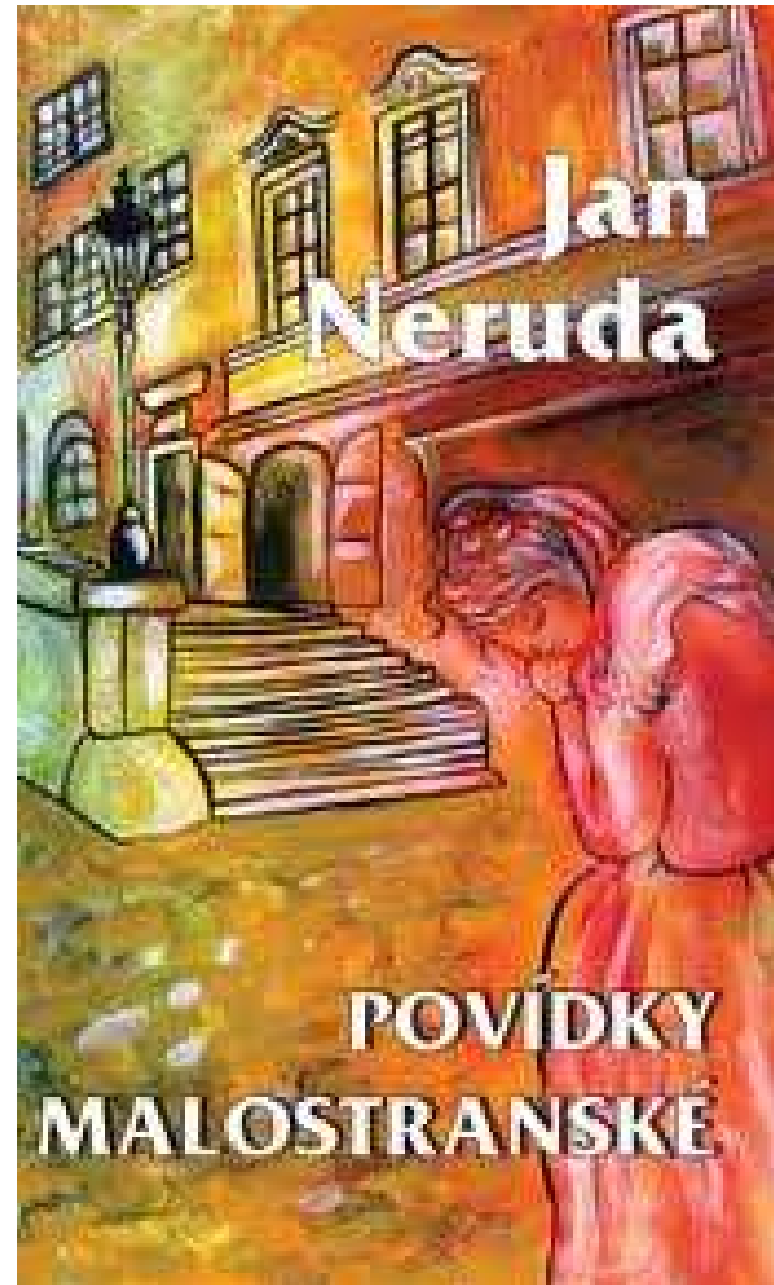
Česká lit.

Jan Neruda (1834 – 1891)

- básnik, prozaik, novinár, vedúci „májovcov“
- preslávil sa ako fejtonista
- Hřibotovní kvítí – básn. zbierka, symbolika cintorína
- Písne kosmické – Jak Ilové bijem o mříže
- Povídky malostranské – 13 humorných poviedok

Alois Jirásek (1851 – 1930)

- prozaik a dramatik, hist. beletria
- Psohlavci, Proti všem, Bratrstvo
- Staré povesti české – čerpal zo starých prameňov a kroník

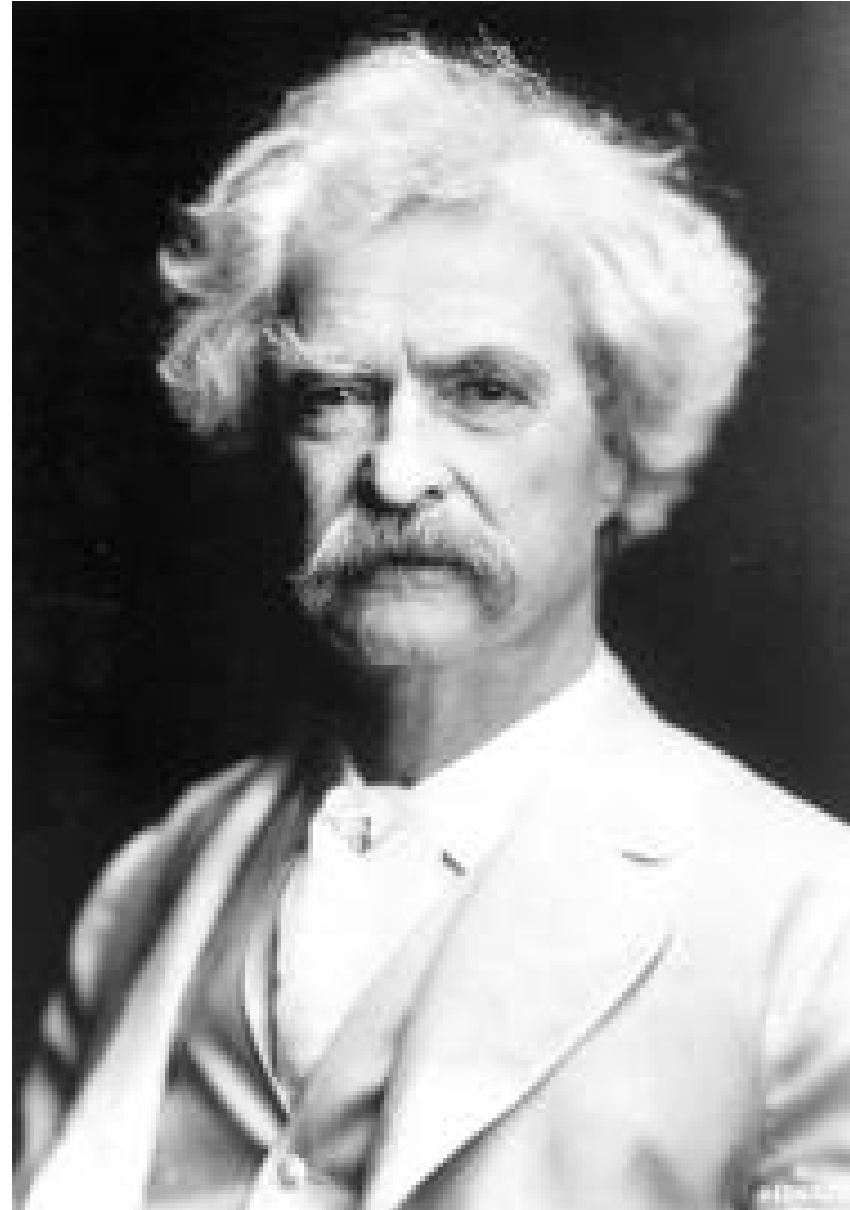

Americká lit.

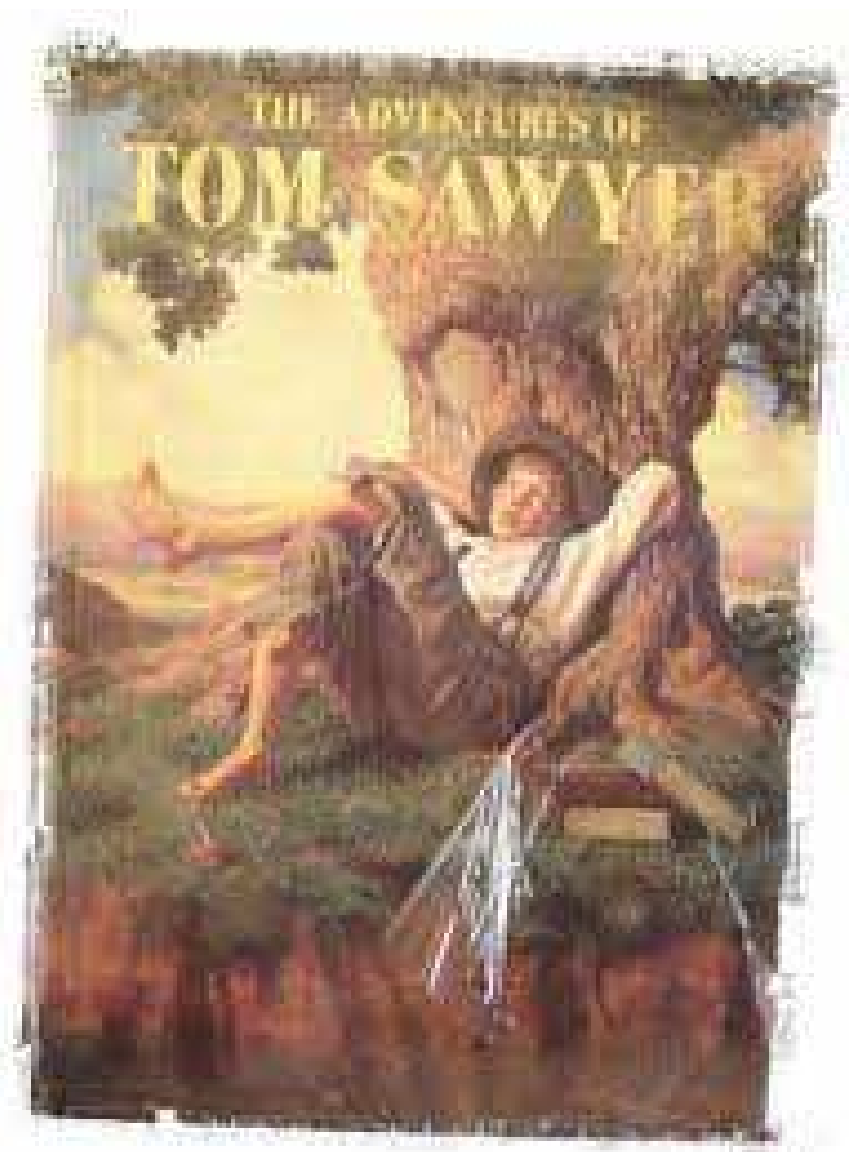
Mark Twain (1835 – 1910)

- prvý amer. kritický realista,
- vlastným menom Samuel Langhorne Clemens
- **len základné vzdelanie**, vzdelával sa ako samouk,
- vyučený tlačiar, pôsobil v redakcii bratovho miestneho časopisu, kde **sa zoznámil s tradíciou ľudového rozprávačstva, amer. humorom a skutočnými ľudskými príbehmi.**
- viac povolání – lodivod na Mississippi, vojak, hľadač striebra v Nevade...
- *mark twain* bol jeden z pokrikov, ktorým sa udávala hĺbka rieky (znamenal hĺbku asi 12 stôp, čo bola bezpečná hĺbka pre plavbu.
- precestoval USA, Stredomorie, Nemecko, cesta okolo sveta
- svojho času patril medzi najpopulárnejšie americké celebrity
- **v dielach je prítomný bolestivý humor**

Dobrodružstvá Toma Sawyera, Dobrodružstvá Huckleberryho Finna – romány s detskými hrdinami

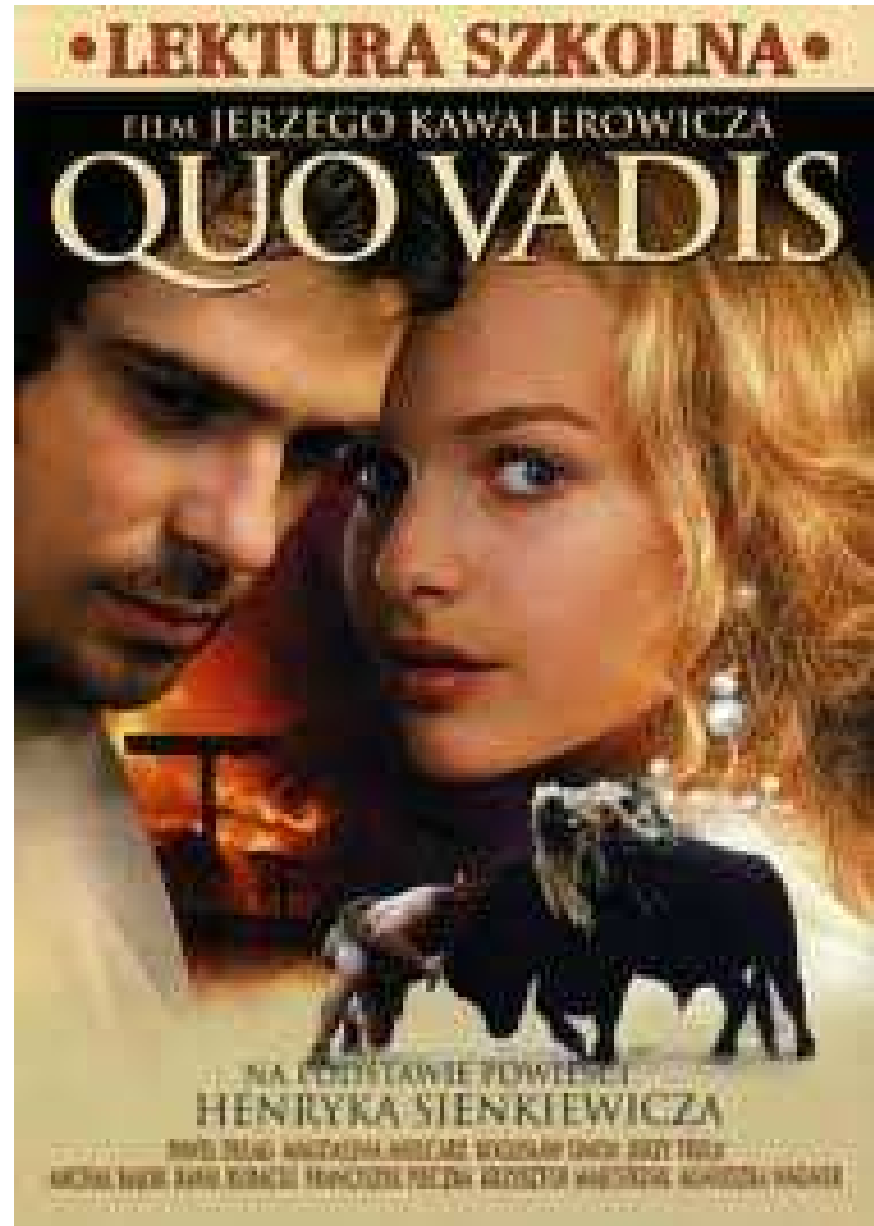

- **Človek je ako mesiac – má svoju temnú stranu, ktorú nikomu neukáže.**
- **Človek urobí veľa, aby ho milovali a všetko, aby mu závideli.**
- **Daj každému dňu šancu, aby sa stal najkrajším dňom Tvojho života.**
- **Do neba sa ide vďaka milosti. Keby sa tam išlo podľa zásluh, dostal by sa tam tvoj pes a nie ty.**
- **Nikdy som nedopustil, aby škola stála v ceste môjmu vzdelaniu.**

Henryk Sienkiewicz (1846 – 1916)

- z poľskej schudobnenej šľachtickej rodiny, študoval medicínu, neskôr filozofiu
- r. 1905 – Nobelova cena za lit.
- **Križiaci, Ohňom a mečom – historické romány**
- **Quo vadis – his. román o prenasledovaní prvých kresťanov za vlády cisára Nera**

Henrik Ibsen (1828 – 1906)

- nórska realistická dráma
- písal hry s námetmi zo severskej minulosti, 30 rokov žil a tvoril v Taliansku a Nemecku
- nové technické postupy – retrospekcia, rozhovory postáv, z ktorých sa dozvedáme o minulosti
- **Opora spoločnosti, Strašidlá, Nepriateľ ľudu, Staviteľ Solnes** – divadelné hry s kritikou súčasnej morálky
- **Nora (alebo Domov bábok)** – psychologická analýza postavenia ženy v spoločnosti a rodine. Vianočná pohoda rodiny Helmerovcov je narušená úradníkom Krogstodom, ktorý vydiera Noru Helmerovú. Žiada manželovu intervenciu v banke, kde chce pracovať. Vyhráza sa, že prezradí Norin podvod s falošnou zmenkou. Počas manželovej choroby si takto vypožičala peniaze a dlh tajne spláca. Helmer sa ale všetko dozvie a zosypáva Noru výčitkami. Odchádza od neho i od rodiny, keď spoznáva, že v nej manžel vidí iba bábku. Osamostatní sa a nachádza samu seba. **Autor vyzýva do boja za ženskú emancipáciu.**

